



วารสารพุทธศิลปกรรม

JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

07

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 | กรกฎาคม - ธันวาคม 2566 | Vol. 6 No. 2 | July - December 2023 |

ISSN : 1905-534x (Print)
ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พุทธจักรวาลวิทยาในจูฬนิกายสูตร Buddhist Cosmology in Culanikasutta

พระครูสุภัทรวิชานุกุล

Phakru Suphatrawachiranukul

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

Jedyod Royal Temple, Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province

Corresponding Author, Email: wachiranukulsuphatra@gmail.com

บทคัดย่อ

พุทธจักรวาลวิทยาที่ปรากฏในจูฬนิกายสูตรนั้น พบว่า พระสูตรนี้กล่าวถึงการแบ่งประเภทโลกธาตุหรือจักรวาล เป็น 3 ประเภทตามขนาดปริมาณของจักรวาล คือ โลกธาตุขนาดเล็ก มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาล โลกธาตุขนาดกลาง มีจำนวนหนึ่งล้านจักรวาล และโลกธาตุขนาดใหญ่มีจำนวนแสนโกฏิจักรวาลหรือล้านล้านจักรวาล โดยโลกมนุษย์เป็นโลกธาตุขนาดเล็ก มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาล สารสำคัญของจูฬนิกายสูตร นอกจากจะกล่าวถึงการแบ่งประเภทตามขนาดปริมาณของจักรวาลแล้ว ยังได้แสดงถึงเรื่องอานิสงส์ของการเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเรียกว่า “ตถาคตโพธิสัตว์” ว่า สามารถส่งผลให้บุคคลที่เลื่อมใสศรัทธาและเชื่อมั่น เมื่อยังไม่สำเร็จพระอรหันต์ในปัจจุบัน ครั้นตายไปแล้วก็ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และเสวยวิมุตติสุขได้ในที่สุด

คำสำคัญ : จักรวาลวิทยา; จักรวาล; พระพุทธศาสนา

Abstract

The Buddhist cosmology as presented in the Cūḷanikāya Sutta, the sutta divides the world or universe into three categories based on the size of the universe: small world, medium world, and large world. The small world has one thousand universes, the medium world has one million universes, and the large

world has one hundred billion universes or one trillion universes. The human world is a small world with one thousand universes. In addition to the division of the universe based on size, the Cūḷanikāya Sutta also discusses the benefits of faith in the Buddha, called «Tathagata Bodhisatta.» This faith can lead a person who is faithful and believes, even if they have not yet attained arhatship in the present life, to be reborn in a happy heavenly world and eventually enjoy the bliss of liberation.

Keywords : Cosmology, Universe, Buddhism

บทนำ

เรื่องโลกและจักรวาล พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องอจินไตย คือ เรื่องที่ไม่ควรคิด ถ้าผู้ใดคิด ผู้นั้นอาจเป็นบ้า และเดือดร้อนได้ เพราะเป็นพุทธวิสัย 3 ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เฉพาะมานวิสัยของผู้ได้มาน เป็นเรื่องวิบากแห่งกรรมและเป็นเรื่องความคิดเรื่องโลกที่ว่า ใครสร้างดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ใครสร้างมหาปฐพี ใครสร้างมหาสมุทร ใครให้สัตว์เกิด ใครสร้างภูเขา ใครสร้างต้นมะม่วงต้นตาลและต้นมะพร้าว เป็นต้น (อง. จตุ. (ไทย) 13/77/122) แต่แท้ที่จริง เรื่องราวเกี่ยวกับโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนาก็มีการกล่าวถึงไว้หลายแห่งทั้งจากพระไตรปิฎก ตลอดกระทั่งคัมภีร์ชั้นหลังๆ ซึ่งได้รวบรวม จัดหมวดหมู่ และอธิบายใหม่ไว้ให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า เช่น จักรวาลทีปนี สารัตถทีปนี โลกทีปนี ซึ่งทุกคัมภีร์ล้วนแต่ขยายความต่อจากพระไตรปิฎกทั้งสิ้น ในครั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ด้วยเจตนามุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นความจริงแท้ว่าโลกและจักรวาลนั้นไม่เที่ยง เช่นใน สัตตสุริยสูตร ว่าด้วยเรื่องโลกจะดับสิ้น เมื่อมีดวงอาทิตย์ขึ้น 7 ดวง ตรัสว่า “สังขารทั้งหลายเป็นสภาวะไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าชื่นชมนี้ เป็นข้อกำหนดควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรหลุดพ้นในสังขารทั้งปวง” (อง. สุตตก. (ไทย) 23/66/132)

ถึงกระนั้นก็ตาม แม้ในพระสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าจะตรัสอธิบายเรื่องโลกและจักรวาลอย่างวิจิตรพิสดาร แต่ก็ได้ทรงเน้นอธิบายเรื่องนี้ให้ประเด็นหลักปัญหาใหญ่ที่สำคัญ เพียงแต่ทรงแสดงยกไว้เพื่อยोगเข้าหาธรรม นั่นคือ หลักไตรลักษณ์

เพื่อให้เห็นว่า ทุกสิ่งในธรรมชาติที่เป็นสังขารธรรมทั้งหลาย ล้วนมีความไม่เที่ยง มีการเกิด มีการดำรงอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็ดับสลายไปตามเหตุปัจจัย และทรงเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนต้องมีเหตุทั้งสิ้น แม้แต่โลกและจักรวาลที่ดำรงอยู่มาช้านานก่อนมนุษย์และมีความยิ่งใหญ่ไพศาลมาก แต่ก็ไม่พ้นกฎแห่งธรรมนี้ไปได้ สรรพสิ่งทั่วทั้งจักรวาล เมื่ออุบัติขึ้นมาแล้วก็ย่อมมีเหตุอุบัติขึ้น ไม่ได้มีผู้ใดมาสร้าง และเมื่อถึงจุดสิ้นสุดคือแตกสลายก็เป็นไปด้วยเหตุปัจจัย ไม่ได้มีผู้ใดสามารถมาทำลายลงได้ ซึ่งประเด็นนี้ถือว่าสอดคล้องต้องกันกับหลักวิทยาศาสตร์

พุทธจักรวาลวิทยากับจักรวาลวิทยาสมัยใหม่

ความสอดคล้องต้องกันระหว่างพุทธจักรวาลวิทยากับจักรวาลวิทยาสมัยใหม่นั้น มีหลายปรากฏการณ์ที่ตีความแล้วสอดคล้องกับจักรวาลวิทยาของศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ ความหมายจักรวาล คือ กาแลกซีที่เป็นกาแลกซีแบบเกลียวและตัวจักรวาลใหญ่ จำนวนของจักรวาล มีค่าเป็นอนันต์ สันฐานของจักรวาลมีลักษณะเหมือนวงล้อและกาแลกซีทางช้างเผือกมีสันฐานตรงกลางนูนขึ้นและพุ่งลง คล้ายกับเขาสีเนรุที่พุ่งขึ้นด้านบนและพุ่งลงใต้ล่างของจักรวาล แดนของสัตว์ทั้ง 31 ภพภูมิมีความสอดคล้องกับมิติของจักรวาลทั้ง 10 มิติ หลุมดำมีลักษณะเหมือนกับสีทสมุทรมหาสมุทรแห่งการดูดกลืน เขาสีเนรุชนกันหมายถึงกาแลกซีชนกัน จักรวาลสิ้นสุดใกล้เคียงกับการดับไปของโลก (สามารถ สุขประการ, 2556: ก) เช่นในสารัตถทีปนี กล่าวว่า

“... เขาสีเนรุแต่ละสีเนรุจะชนกัน จักรวาลกับจักรวาลจะชนกัน ต่างมาเจอกัน และกันที่ลมนั้นแหลกละเอียดฉิบหายหมด ลมจับแผ่นดินถึงชั้นตติยฌานภูมิ ทำลายโลกทั้ง 9 ชั้นให้พินาศแล้วตั้งอยู่จุดชั้นเวฬุภวัน ทำลายสิ่งที่เป็นสังขารทั้งหมด พร้อมทั้งน้ำรองแผ่นดิน และลมรองน้ำรองแผ่นดินนั้นให้พินาศไปแล้วจึงพินาศ...” (พระสารีบุตรมหาเถระ, 2542: 423) และในจักรวาลทีปนี กล่าวว่า “...ชื่อว่า จักรวาล โดย อรรถวิเคราะห์ว่า ไปคือเป็นไปดุจล้ออธิบายว่า กลมเช่นกับล้อรถ ...ในโลกที่ปกสารปรกณ์ได้กล่าวความนี้ว่าเพราะจักรวาลกลมเรียบดุจล้อรถและมีอาการโค้งคดงอ” (พระสิริมังคลาจารย์, 2548: 72) และว่า “...จำนวนมีเป็นจำนวนมากมีค่าเป็นอนันต์ เรียกว่า “อนันตจักรวาล” ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ มีหลายขนาด ตั้งแต่จักรวาลขนาดเล็ก (สหสสิจุพนิกาโลกธาตุ) มีจำนวน 1,000 จักรวาล, จักรวาลขนาดกลาง (ทวิสหสสิมขมิมิกาโลกธาตุ) มีจำนวนล้านจักรวาล และจักรวาลขนาดใหญ่ (ตีสหสสิมหาสหสสิโลกธาตุ) มีจำนวนแสนโกฏิจักรวาล...” (พระสิริมังคลาจารย์, 2548: 76)

ส่วนในทางวิทยาศาสตร์นั้น กล่าวถึงการกำเนิดจักรวาลว่า จักรวาลเกิดจากการพองตัว (Inflation) ด้วยสนามแรงโน้มถ่วงที่สูงมาก เมื่อประมาณ 13.7 พันล้านปีล่วงมาแล้ว จักรวาลขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในเวลานี้จักรวาลยังขยายตัวไม่หยุด และคาดว่าจักรวาลจะขยายตัวออกไปเรื่อยๆประมาณ 5-10 % ทุกๆ 1 พันล้านปี สันฐานของจักรวาลไม่มีขอบเขตที่สิ้นสุด เนื่องจากกาล-อวกาศที่เป็นเอกภพไม่มีขอบเขต เอกภพมีความสมบูรณ์ในตัวเองอยู่แล้ว ไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด เอกภพไม่ได้รับผลกระทบจากภายนอก แต่เกิดจากแรงบีบคั้นจากภายในจากแรงโน้มถ่วงของตนเองเท่านั้น ทำให้กาล-อวกาศพองตัวออกมา (สตีเฟน ฮอว์กิง, 2549: 125) ดังนั้น จักรวาลก็เปรียบเสมือนพองอากาศ ที่ผุดขึ้นจากหม้อน้ำเดือด พองอากาศพองหนึ่งคือจักรวาลหนึ่งจักรวาล ปรากฏการณ์บิกแบงคือหนึ่งพองอากาศ ได้สรุปว่าจักรวาลมีจำนวนอนันต์ และจักรวาลมีอันสิ้นสุดลงเมื่อมันยืดขยายตัวออกเต็มที่กลับราบเรียบดังเดิม ส่วนดาวฤกษ์หรือดวงอาทิตย์ที่จะเป็นหลุมดำได้นั้น ดาวฤกษ์ดวงนั้นในตอนแรก ๆ ต้องมีมวลมากกว่า 25 เท่าของดวงอาทิตย์ของระบบเรา ซึ่งดวงอาทิตย์ของเราเมื่อระยะเวลาผ่านไป 5 พันล้านปีก็หมดเชื้อเพลิงลงเปลือกนอกของดวงอาทิตย์ จะขยายตัว และการที่ความร้อนลดลงทำให้ดวงอาทิตย์เปลี่ยนเป็นสีแดง (Reddens) มากขึ้น เปลือกนอกนี้จะขยายตัวเหนือวงโคจรของดาวพฤหัสบดี (Silk Joseph, 2006: 104) ซึ่งในอีกหลายพันล้านปีดวงอาทิตย์จะกลืนโลก ปัจจุบันโลกร้อนกว่าเดิม 30% เปรียบเทียบกับดวงอาทิตย์เมื่อยังเยาว์วัย และในอีก 3.5 พันล้านปี ดวงอาทิตย์จะสว่างมากขึ้น 40% ดวงอาทิตย์จะโตขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ตอนกลางวันเห็นดวงอาทิตย์เต็มท้องฟ้า สิ่งมีชีวิตอาจจะต้องถอยย้อนกลับไปอยู่ในทะเล เพื่อหนีความร้อนของดวงอาทิตย์ในที่สุดทะเลก็ร้อนจนเดือด ภายใน 5 พันล้านปีดวงอาทิตย์จะกลายเป็นดาวแดงยักษ์ขยายตัวจนกระทั่งสามารถกลืนดาวอังคารได้ เชื่อว่าดวงอาทิตย์จะขยายตัวกลืนดาวพุธและดาวศุกร์ และหลอมละลายยูเรเนียมโลก จึงเป็นไปได้ว่าโลกจะจบสิ้นลงในไฟ เหลือไว้เพียงเถ้าถ่านที่เผาไหม้หมดแล้วโคจรรอบดวงอาทิตย์ (มิชิโอะกาคุ, 2552: 317)

จะเห็นได้ว่า จักรวาลวิทยาที่ตกทอดมาในพุทธศาสนา แม้ส่วนใหญ่มีอิทธิพลของพราหมณ์และฮินดูและแม้จะไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการสังเกตการณ์ด้วยอุปกรณ์ปัจจุบันหลายประการ แต่ก็มีหลายประการที่แสดงแนวทัศนะที่สอดคล้องกับความเข้าใจทางดาราศาสตร์และจักรวาลวิทยาปัจจุบันอย่างน่าสนใจ (ระวี ภาวิไล, 2543: 162) ส่วนโครงสร้างของจักรวาลทางพระพุทธศาสนานั้น เกิดจากความว่างเปล่า หรือมีอากาศธาตุ

รองรับอยู่แล้วจึงเกิดสรรพสิ่งต่างๆขึ้นในจักรวาล ได้แก่ แผ่นดิน น้ำ ลม ภูเขาสิเนรุ ภูเขา สัตต ปริภันท์ ภูเขาหิมวันต์ ภูเขาจักรวาล ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ภูพดาวดิงส์ ภูพอสูร อวิจิมหานรก ชมพูทวีป อมรโคยานทวีป ปุพพิเททวีป อุตตรกุรุทวีป ทวีปเล็ก โลกัณตริกนรก มหาสมุทร ทั้ง 4 เทวโลกอีก 5 ชั้น นอกจากชั้นดาวดิงส์ที่กล่าวแล้ว นรกภูมิที่เหลือจากที่กล่าวแล้ว และ พรหมโลก 20 ชั้น (ปรุตม์ บุญศรีตัน, 2553: 85) อย่างไรก็ตาม เรื่องราวจักรวาลวิทยามีปรากฏ เรื่องราวในพระสูตรสำคัญๆ ของพระไตรปิฎก อาทิ อคัณณสูตร กล่าวถึงว่าด้วยต้นกำเนิด ของโลก (ที.ปา. (ไทย) 11/4/83) สัตตสุริยสูตร กล่าวถึงพระอาทิตย์ 7 ดวง (อง.สตตก.(ไทย) 23/66/132) และจุฬินิกาสสูตร กล่าวถึงโลกธาตุขนาดเล็ก มีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

อคัณณสูตร กล่าวถึงเรื่องการกำเนิดของโลก โดยตรัสกับสามเณรว่าเสฏฐะและ ภารทวาชะ มีใจความกล่าวว่า สมัยนั้น ทัวทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มีตมนอนธการ ดวง จันทร ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่ปรากฏ เดือน หนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียง ว่า ‘สัตว์’ เท่านั้น (ที.ปา. (ไทย) 11/120/89) พระสูตรนี้แสดงให้เห็นถึงวัฏจักรการเกิดดับของ โลกและจักรวาล โลก (จักรวาลและโลกธาตุ) ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน เกิดขึ้น ตั้งอยู่และสลายไปแล้ว กลับเกิดใหม่ และสลายไปอีกเมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิดและให้สลาย เหมือนสังขารทั้งหลาย แต่โลก (จักรวาลและโลกธาตุ) เกิดและสลายไปแต่ละรอบใช้เวลานานแสนนาน ทั้งนี้ พระพุทธเจ้ามิได้ ตรัสถึงต้นปฐมกำเนิดของโลกและจักรวาลว่ามาจากที่ใดอย่างแน่ชัด กล่าวเพียงว่าเมื่อโลก ดับสลายไปก็เกิดขึ้นใหม่ โดยมีสัตว์จากชั้นอภิสสรพรหมลงมาเกิด ซึ่งก็คือมนุษย์ในโลกที่ถูก ทำลายไปในอดีตกาลนานโพ้นนั่นเอง

เช่นเดียวกับในสัตตสุริยสูตร ทรงตรัสว่า สังขารทั้งหลายเป็นสภาวะไม่เที่ยง ไม่ ยั่งยืน ไม่น่าชื่นชม นี่เป็นข้อกำหนดควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรหลุดพ้นในสังขารทั้ง ปวง โดยทรงตรัสถึงขุนเขาสิเนรุ ยาว 84,000 โยชน์ กว้าง 84,000 โยชน์ ห้อยลงในมหาสมุทร 84,000 โยชน์ สูงจากมหาสมุทรขึ้นไป 84,000 โยชน์ มีสมัยที่เวลาผ่านไปยาวนาน บางครั้ง บางคราว ฝนไม่ตกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี เมื่อฝนไม่ตก พืชคาม ภูตคาม และดิณชาติที่ใช้เข้ายา ป่าไม้ใหญ่ ย่อมเฉาเหี่ยวแห้ง เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 2 ปรากฏ แม่น้ำ น้อย หนองน้ำทุกแห่ง ระเหยเหือดแห้ง ไม่มีน้ำ เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 3 ปรากฏ แม่น้ำสาย ใหญ่ๆ คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรรภูมิตี ทุกแห่ง ระเหยเหือดแห้ง ไม่มีน้ำ เมื่อดวงอาทิตย์ดวง

ที่ 4 ปรากฏ แหล่งน้ำใหญ่ๆ ที่เป็นแดนไหลมารวมกันของแม่น้ำใหญ่ๆ เหล่านี้ คือ สระอนโณดาต สระสีหปาตตะ สระรถการะ สระกณณมุนทะ สระกุณณาลา สระฉัพพันต์ สระมันทากินี ทุกแห่งระเหยเหือดแห้ง ไม่มีน้ำ เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 5 ปรากฏ น้ำในมหาสมุทรลึก 100 โยชน์ก็ดี 200 โยชน์ก็ดี 300 โยชน์ก็ดี 400 โยชน์ก็ดี 500 โยชน์ก็ดี 600 โยชน์ก็ดี 700 โยชน์ก็ดี งดลงเหลืออยู่เพียง 7 ช่วงต้นตาลก็มี 6 ช่วงต้นตาลก็มี 5 ช่วงต้นตาลก็มี 4 ช่วงต้นตาลก็มี 3 ช่วงต้นตาลก็มี 2 ช่วงต้นตาลก็มี ช่วงต้นตาลเดียวก็มี เหลืออยู่เพียง 7 ช่วงคน 6 ช่วงคน 5 ช่วงคน 4 ช่วงคน 3 ช่วงคน 2 ช่วงคน ช่วงคนเดียว ช่วงครึ่งคนเพียงเอย เพียงเข้า เพียงแค่ข้อเท้า น้ำในมหาสมุทรยังเหลืออยู่เพียงในรอยเท้าโคในทีนั้นๆ เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 5 ปรากฏ น้ำในมหาสมุทรแม้เพียงข้อนิ้วก็ไม่มี เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 6 ปรากฏ แผ่นดินใหญ่นี้ และขุนเขาสิเนรุ ย่อมมีกลุ่มควันพวยพุ่งขึ้น และเมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏ แผ่นดินใหญ่นี้ และขุนเขาสิเนรุ เกิดไฟลุกโชนมีแสงเพลิงเป็นอันเดียวกัน เมื่อแผ่นดินใหญ่นี้ และขุนเขาสิเนรุถูกไฟเผาผลาญอยู่แปลวไฟถูกลมพัดขึ้นไปจนถึงพรหมโลก เมื่อขุนเขาสิเนรุถูกไฟเผาไหม้ กำลังพินาศถูกกองเพลิงใหญ่เผาทั่วตลอดแล้ว ยอดเขาแม้นขนาด 100 โยชน์ 200 โยชน์ 300 โยชน์ 400 โยชน์ 500 โยชน์ ย่อมพังทลายเมื่อแผ่นดินใหญ่นี้ และขุนเขาสิเนรุถูกไฟเผาผลาญอยู่ ชี้เท้าและเขม่าย่อมไม่ปรากฏ (อง.สต.ตก. (ไทย) 23/66/132-134) สรุปได้ว่า โลก หมายถึงรวมถึงจักรวาลและโลกธาตุ จะสลายไปด้วยไฟ คือความร้อนจากดวงอาทิตย์ถึง 7 ดวง ซึ่งพระพุทธโฆสเถระ ผู้รจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า สาเหตุที่ทำให้โลก (จักรวาลและโลกธาตุ) สลายไปมี 3 ประการ ได้แก่ ไฟ น้ำ (น้ำกรด) และลม (ลมกรด) (วิสุทธิ.(บาลี) 2/405-408/50-57) ส่วนจุฬินิกาสูตานั้น จะได้กล่าวถึงสาระสำคัญและการวิเคราะห์ในลำดับถัดไป

พุทธจักรวาลวิทยาในจุฬินิกาสูต

จุฬินิกาสูต ว่าด้วยโลกธาตุขนาดเล็ก (อง.ตัก. (ไทย) 20/81/305-308) มีสาระใจความว่า ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ถึง 3 ครั้ง ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้รับฟังเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘อานนท์ สวากชื่อว่า อภิภู ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า ลีชี สถิตอยู่ในพรหมโลก ใช้เสียงประกาศให้สหสสีโลกธาตุรู้เรื่องได้’ (ใช้เสียงประกาศให้สหสสีโลกธาตุรู้เรื่องได้ ในที่นี้หมายถึงแสดงธรรมให้ได้ยินเสียง พร้อมกับเปล่งรัศมี จากสรีระกำจัดความมืดเกิดแสงสว่างได้ไกลถึง 1,000 จักรวาล (อง.ตัก.อ. (บาลี)

2/81/232)) ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้ไกลเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ นั้นเป็นเพียงสาวกส่วนตถาคตทั้งหลายประมาณไม่ได้” จนกระทั่ง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอได้ฟังเพียงเรื่องสหสสิโลกธาตุขนาดเล็ก (สหสสิโลกธาตุขนาดเล็ก หมายถึงโลกธาตุที่มี 1,000 จักรวาล (อง.ติก.อ. (บาลี) 2/81/234)) เท่านั้น” พระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นเวลา ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นเวลาแห่งเทศนาที่พระองค์จะพึงตรัส ภิกษุทั้งหลายได้สดับพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “อานนท์ สหสสิโลกธาตุเท่าโอกาสที่ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรส่องทิศทั้งหลายให้สว่างรุ่งโรจน์ในสหสสิโลกธาตุนั้น มีดวงจันทร์ 1,000 ดวง มีดวงอาทิตย์ 1,000 ดวง มีขุนเขาสิเนรุ 1,000 ลูก มีชมพูทวีป 1,000 มีอปรโคยานทวีป 1,000 มีอุตตรกุรุทวีป 1,000 มีบุพพวิเทหทวีป 1,000 มีมหาสมุทร 4,000 มีท้าวมหาราช 4,000 (มีท้าวมหาราช 4,000 ในที่นี้หมายถึงในโลกธาตุที่มี 1,000 จักรวาลนั้น แต่ละจักรวาลมีท้าวมหาราชอยู่ 4 องค์ (อง.ติก.อ. (บาลี) 2/81/234)) มีเทวโลกชั้นจาตุมหาราช 1,000 มีเทวโลกชั้นดาวดึงส์ 1,000 มีเทวโลกชั้นยามา 1,000 มีเทวโลกชั้นดุสิต 1,000 มีเทวโลกชั้นนิมมานรดี 1,000 มีเทวโลกชั้นปรนิมมิตวสวัตติ 1,000 มีพรหมโลก 1,000 นี้เรียกว่า สหสสิโลกธาตุขนาดเล็ก โลก 1,000 คุณด้วยโลกธาตุขนาดเล็กนั้น นี้เรียกว่า สหสสิโลกธาตุขนาดกลาง (สหสสิโลกธาตุขนาดกลาง หมายถึงโลกธาตุที่มี 1,000,000 จักรวาล (อง.ติก.อ. (บาลี) 2/81/234)) โลก 1,000 คุณด้วยสหสสิโลกธาตุขนาดกลางนั้น นี้เรียกว่า สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่ (สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่ หมายถึงโลกธาตุที่มี 100,000 โกฎิจักรวาล (อง.ติก.อ. (บาลี) 2/81/234)) อานนท์ ตถาคตเมื่อมุ่งหมายฟังใช้เสียงประกาศให้สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่รู้เรื่องได้ หรือใช้เสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมาย” พระอานนท์ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคพึงใช้พระสุรเสียงประกาศให้สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่รู้เรื่องได้หรือใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมาย อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ พระตถาคตในโลกนี้พึงแผ่รัศมีไปทั่วสหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่ได้ เมื่อใด หมู่สัตว์พึงจำแสงสว่างนั้นได้ เมื่อนั้น พระตถาคตพึงเปล่งพระสุรเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยิน อานนท์ พระตถาคตพึงใช้พระสุรเสียงประกาศให้สหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่รู้เรื่องได้หรือใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมายอย่างนี้แล” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์จึงได้กราบทูลคำนี้ว่า “เป็นลาภของข้าพระองค์หนอ เป็นโชคของข้าพระองค์หนอที่ข้าพระองค์มีพระศาสดาผู้ทรงมีฤทธิ์อย่างนี้ มีอานุภาพอย่างนี้”

เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีจึงได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ ถ้าพระศาสดาของท่านทรงมีฤทธิ์อย่างนี้ มีอานุภาพอย่างนี้ ในข้อนี้ท่านได้ประโยชน์อะไร” เมื่อท่านพระอุทายีกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับท่านพระอุทายีดังนี้ว่า “อุทายี เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น ๆ ถ้าอานนท์ยังไม่หมดราคะมรณภาพไปอย่างนี้ไซ้ เพราะจิตที่เลื่อมใสในนั้น เธอจะครอบครองความเป็นเจ้าแห่งเทวดาในหมู่เทวดา 7 ครั้ง จะครอบครองความเป็นมหาราชในชมพูทวีปนี้แล 7 ครั้ง อุทายี แต่อานนท์จักปรินิพพานในปัจจุบันชาตินี้แล” ดังนี้แล้ว จุฬนิกายสูตรที่ 10 จบ (อง.ติก. (ไทย) 20/81/305) ลงเท่านี้

สรุปใจความได้ว่า พระอานนท์มีปัญหาสงสัยเรื่องการใช้พระสุรเสียงประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า จึงไปเข้าเฝ้าเพื่อสอบถาม โดยได้ยกกรณีความสามารถของสาวกชื่อว่า อภิภูของพระสิขีพุทธเจ้า ที่ไปบังเกิดอยู่ในพรหมโลก ซึ่งสามารถใช้เสียงประกาศให้สหัสสี่โลกธาตุรู้เรื่องได้ พร้อมกับเปล่งรัศมีจากสรีระ ขจัดความมืด และทำให้เกิดแสงสว่างได้ไกลถึงสหัสสี่โลกธาตุขนาดเล็ก คือ หนึ่งพันจักรวาล พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่านั่นเป็นเพียงความสามารถของสาวก ส่วนพระพุทธเจ้านั้นสามารถเปล่งพระสุรเสียงได้ไกลตามที่มุ่งหมาย ระดับสหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่ คือ หนึ่งล้านล้านโลกธาตุ ก็สามารถทำได้ ส่วนในอรรถกถาที่ชื่อว่า จุฬนีสสูตรว่าด้วยแสนโกฏิจักรวาล ก็ปรากฏเนื้อหาซึ่งมีความคล้ายคลึงกับจุฬนิกายสูตรที่ได้กล่าวถึงโลกธาตุขนาดเล็กไว้เช่นเดียวกัน (อง.ติก.อ. (ไทย) เล่ม 1 ภาค 3/520/431-433)

ข้อพิจารณาพุทธจักรวาลวิทยาในจุฬนิกายสูตร

คำว่า “จักรวาล” หรือ Cosmos ในทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสสาร พลังงาน อวกาศ รวมถึงระบบสุริยะ กาแล็กซี และส่วนประกอบต่างๆ ของพื้นที่ว่างเปล่าระหว่างกาแล็กซี จุดกำเนิดของจักรวาล คือการเกิดขึ้นจากการระเบิดมวลสาร

ต้นกำเนิดของจักรวาลที่รวมตัวกันอัดแน่น จนเกิดการระเบิดอย่างรุนแรงเมื่อประมาณ 16,000 ล้านปี ถึง 20,000 ล้านปีมาแล้ว มวลสารของจักรวาลที่ประกอบด้วยก๊าซ ฝุ่น ได้กระจายจากจุดระเบิด รวมตัวกันเกิดเป็นดวงดาว และเมื่อดวงดาวอยู่เป็นกลุ่มจึงเกิดเป็นกาแล็กซี ซึ่งทฤษฎีกำเนิดจักรวาลดังกล่าว เรียกว่า ทฤษฎีการระเบิดครั้งยิ่งใหญ่ หรือทฤษฎีบิ๊กแบง ที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือกันมากที่สุดในขณะนี้ (ชัยวัฒน์ คุประตกุล, 2545: 21)

ส่วนโลก ในภาษาอังกฤษคือคำว่า Earth นั้น เป็นส่วนเล็กๆส่วนหนึ่งของจักรวาล โดยโลก คือ ดาวเคราะห์หินในระบบสุริยะที่อยู่ในกาแล็กซีทางช้างเผือก เกิดขึ้นจากหมอกเพลิงที่ร้อนเมื่อประมาณ 4,500 ล้านปีมาแล้ว โลกประกอบด้วยธาตุชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาของสสารทุกชนิด รวมทั้งร่างกายของมนุษย์ พืช สัตว์ โดยโลกมีลักษณะสัณฐานกลม (ณรงค์สินสวัสดิ์, 2544: 11) อีกทั้งยังมีระยะห่างจากดวงอาทิตย์ 149,600,000 กิโลเมตร คาบการโคจรรอบดวงอาทิตย์ 1 ปี คาบการหมุนรอบตัวเอง 23.93 ชั่วโมง เส้นผ่านศูนย์กลาง 12,756 กิโลเมตร ความหนาแน่น 5.5 เท่าของน้ำ มีมวล 6×10^{21} ตัน อุณหภูมิที่พื้นผิวเฉลี่ย 15 องศาเซลเซียส (ริกเกอร์, 2549 : 59) โดยมีเหล่านมนุษย์และสัตว์อาศัยอยู่บนโลก (Earth) โลกอยู่ในระบบสุริยะ (Solar System) ที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง โดยระบบสุริยะเป็นระบบหนึ่งที่อยู่ในกาแล็กซีชื่อว่าทางช้างเผือก (Milky Way) และกาแล็กซีทางช้างเผือกก็เป็นหนึ่งในหลายๆล้านกาแล็กซีที่อยู่ในเอกภพ (Universe)

อย่างไรก็ตาม โลกทัศน์ความหมายของโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนากับโลกทัศน์ความหมายในทางวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน อาจจะมีโลกทัศน์ความหมายแตกต่างกัน การแบ่งโลกและจักรวาลตามโลกทัศน์ของพระพุทธศาสนา ในลักษณะต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า โลกมี 2 ประเภทเท่านั้น นั่นคือ โลกภายใน และโลกภายนอก ประการแรก โลกภายใน หมายถึง สภาวะที่มีอยู่ในแต่ละคน อาทิ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นโลกที่เกิดจากการปรุงแต่ง ในขณะที่อายตนะภายนอกและภายในกระทบกัน ส่วนโลกภายนอก หมายถึง สิ่งต่างๆที่อยู่ภายนอกตัวมนุษย์ อาทิ แผ่นดิน สรรพสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโลกและจักรวาล (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญการ), 2555 : 107)

“จักรวาล” ในโลกทัศน์ของพระพุทธศาสนานั้น มีหลายคำที่ใช้ซ้ำซ้อนกัน เช่น คำว่า “โลก” มีการใช้เฉพาะในเรื่องจักรวาล เป็นโอกาสโลก บ้างก็ใช้คำว่า “โลกธาตุ” บ้างก็ใช้คำว่า “จักรวาล” หรือ “จักรวาล” ซึ่งคำว่า “โลก” ต้องดูบริบทการตีความว่าใช้ในความ

หมายไต่ด้วย นั้นอาจหมายถึงโลก หรือ จักรวาลก็ได้ เช่นความหมายของจักรวาลในภาษาบาลีใช้คำว่า “จกกวาฬ” มาจากรูปวิเคราะหว่า “จักรวาล” โดยอรรถวิเคราะหว่า “ไป” คือเป็นไปหรือเคลื่อนหมุนไปราวกับล้อของรถ ซึ่งหมายความว่า เป็นวงกลมราวกับล้อของรถ แต่ในคัมภีร์โลกทิปการ คำว่า “จักรวาล” นิยมเรียกว่า “จกกวาฬ” เพราะมีลักษณะกลมอย่างสม่าเสมอเหมือนล้อของรถ และมีการลุ่มลึกเหมือนแอ่ง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยนิกร), 2550: 16) ซึ่งมุมมองในที่นี้ จะเห็นว่า จักรวาลมีลักษณะทรงกลมแบนราบ มีเขตแดนของจักรวาลหนึ่งๆ นั้นแยกจากกัน โดยกำหนดเอาจากแสงจากดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ที่ส่องสว่างไปถึงเป็นเกณฑ์กำหนด แต่หากมองจักรวาลในภาพรวมที่เป็นเอกภพจะไม่สามารถทราบขอบเขตสิ้นสุดของจักรวาลได้ว่าอยู่ ณ ที่ใด

ในคัมภีร์จกกวาฬทีปนี ก็ได้กล่าวถึงจักรวาลว่า คือ โลกธาตุ กล่าวคือ จักรวาลหนึ่งๆ ก็คือ โลกธาตุหนึ่งในภูกาของอรรถกถาก็กล่าวว่า “โลกธาตุ” ก็คือ “จักรวาล” โดยสาเหตุที่โลกธาตุถูกเรียกว่า จักรวาล นั้นเป็นเพราะถูกภูเขาจักรวาลอันมีลักษณะคล้ายกับวงรอบของล้อรถล้อมไว้โดยรอบ ทั้งนี้คัมภีร์โลกทิปการก็ได้กล่าวถึง “จักรวาล” ว่าเป็นสถานที่ที่มีภูเขาสิเนรุ ภูเขาสัตตบริภณ ทวีปใหญ่สี่ทวีป ทวีปน้อยสองพันทวีป และมหาสมุทรต่างๆตั้งอยู่ โดยมีภูเขาจักรวาลล้อมไว้โดยรอบ (สตฺถกณ จังกาจิตต์, 2520: 153) ซึ่งในจุฬนิกาสูตร ก็ว่า “... สหสสีโลกธาตุเท่าโอกาสที่ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรส่องทิศทั้งหลายให้สว่างรุ่งโรจน์...” ในขณะที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ขอบเขตของจักรวาลหนึ่งๆ นั้น ใช้ภูเขาจักรวาลเป็นตัวชี้วัด เพราะว่าดวงอาทิตย์และดวงจันทร์สามารถส่องแสงสว่างไปถึงแค่ขอบของภูเขาจักรวาลเท่านั้น เมื่อพ้นเลยเขตภูเขาจักรวาลไปก็จะพบแต่ความมืด เรียกว่า “โลกันตริกนรก” ปรากฏในอรรถกถาอรรถปริยพทุตฺตสูตร ว่า “ได้ยินว่า พระจันทร์และพระอาทิตย์นั้น โคจรไปโดยท่ามกลางภูเขาจักรวาล แต่โลกันตริกนรกอยู่เลยภูเขาจักรวาลออกไป เพราะฉะนั้น พระจันทร์และพระอาทิตย์จึงไม่พอจะส่องแสงไปในโลกันตริกนรกนั้น” (อง.ตัก. (ไทย) 20/81/306) แสดงให้ว่า “โลกธาตุ” หมายถึงจักรวาล ซึ่งมีจำนวนมากมายมหาศาล และจัดเป็นส่วนหนึ่งของโอกาสโลก ได้แก่ โลกธาตุอย่างเล็ก มีหนึ่งพันจักรวาล (อง.ตัก. (ไทย) 20/81/306-307) อาจเทียบได้กับระบบสุริยจักรวาล โลกธาตุอย่างกลาง มีหนึ่งล้านจักรวาล อาจเทียบได้กับกาแล็กซีและโลกธาตุอย่างใหญ่ มีหนึ่งล้านล้านจักรวาล หรือแสนโกฏิจักรวาล อาจเทียบได้กับเอกภพ โดยโลกมนุษย์ที่เราอาศัยอยู่นั้นเป็นโลกธาตุขนาดเล็ก มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาล

ส่วนในจุฬนิกายสูตรที่ยกมากล่าวอ้างนี้ นับว่ามีความแตกต่างจากพระสูตรอื่นๆ เนื่องจากพระองค์ทรงบรรยายไว้อย่างวิจิตรพิสดารถึงประเภทและจำนวนปริมาณของโลกธาตุและจักรวาล เรื่องโลกธาตุ 3 ขนาดที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าให้พระอานนท์และพระสาวกทั้งหลายฟังนั้น ยังมีพระสารีบุตรเถระ อัครสาวกฝ่ายขวาผู้ได้รับเอตทัคคะทางปัญญา คงได้ร่วมฟังอยู่ด้วย เพราะต่อมาท่านได้เสนอตามพระพุทธพจน์นั้นไว้ในตวภูกสูตรตนิทเทสและสาริปุตตสูตรตนิทเทสแห่งคัมภีร์มหานิทเทส ข้อเสนอของท่านที่ว่านี้ถูกนำไปสู่การสังคายนาครั้งแรกหลังพุทธปรินิพพาน 3 เดือน โดยที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมด้วย เพราะได้ปรินิพพานไปก่อน และในมหาสมณคัมภีร์นั้นมีพระอรหันต์ 500 รูป ที่พระมหากัสสปเถระประธานสงฆ์คัดเลือกให้เข้าร่วมทำสังคายนา ในจำนวนนั้นคงมีหลายรูปที่เคยได้ฟังจุฬนิกายสูตรจากพระพุทธองค์โดยตรง ข้อมูลที่ว่านี้แสดงให้เห็นว่า พระอรหันต์ทั้ง 500 รูป เห็นด้วยกับพระสารีบุตรเถระ อันเป็นเหตุให้คัมภีร์มหานิทเทสของท่านรวมอยู่ในพระไตรปิฎกด้วย (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2562: 72)

อนึ่ง มีงานวิจัยส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาว่า น่าจะเปรียบได้กับกาแล็กซีในทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีเหตุผลรองรับในเรื่องต่างๆ อาทิ รูปทรงของคำว่าจักรวาลและกาแล็กซี กล่าวคือ หากมองรูปทรงของจักรวาลในพระพุทธศาสนาแบบระนาบ จะมีลักษณะผันไปประดุจจักร ซึ่งรูปร่างของกาแล็กซีอันเกิดจากการรวมกลุ่มของดวงดาวต่างๆ โดยส่วนใหญ่ก็มีลักษณะผันไปประดุจจักรเช่นเดียวกัน ส่วนการเปรียบเทียบจำนวนของจักรวาลกับกาแล็กซีในจุฬนิกายสูตร จะเห็นได้ว่า จักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนามีการจัดเรียงเป็นกลุ่มโลกธาตุจำนวน 3 กลุ่ม โดยมีการเปรียบเทียบในทางวิทยาศาสตร์ โดยในระบบกาแล็กซีว่า มีการจัดเรียงเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กระจุกกาแล็กซี คือ การรวมตัวของกาแล็กซีตั้งแต่สิบกาแล็กซีขึ้นไปจนถึงหนึ่งร้อยกาแล็กซี 2) กลุ่มกระจุกกาแล็กซี คือ การรวมกันของกระจุกกาแล็กซีเป็นกลุ่มๆ ลักษณะคล้ายฟองทั่วอวกาศ ซึ่งจำนวนกาแล็กซีที่อยู่ในแต่ละกลุ่มกระจุกกาแล็กซีมีจำนวนหลักล้านกาแล็กซี และ 3) จักรวาลที่สังเกตได้ ประกอบด้วยกลุ่มกระจุกกาแล็กซีหลายกลุ่ม ซึ่งจำนวนกาแล็กซีมีจำนวนประมาณแสนล้านกาแล็กซี หรือที่เรียกว่า ฟองสุริยะใหญ่ ถึงแม้ว่า จำนวนของจักรวาลในโลกธาตุขนาดเล็ก และจำนวนกาแล็กซีในกระจุกกาแล็กซีจะมีปริมาณแตกต่างกันมากพอสมควร แต่อย่างน้อยการเทียบเคียงนี้ก็แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในการแบ่งจักรวาลและกาแล็กซีที่เป็นกลุ่มเหมือนกัน ส่วนโลกธาตุขนาดใหญ่ ซึ่งมีจำนวนล้านล้านจักรวาล แม้ว่าจะไม่ตรงกับฟองสุริยะใหญ่ที่มีจำนวนของกาแล็กซีประมาณ

แสนล้านกาแล็กซี แต่ก็ยังถือว่าใกล้เคียงกันมาก ในแง่ของความยิ่งใหญ่หิมาเมื่อเปรียบเทียบกับวิทยาการในสมัยนั้น นอกจากนั้น หากพิจารณาในแง่ของจักรวาลในทางวิทยาศาสตร์ทั้งที่สังเกตได้และยังสังเกตไม่ได้ ก็น่าจะทำให้จำนวนของกาแล็กซีมีมากขึ้น ซึ่งทำให้ข้อมูลมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น (สรกานต์ ศรีทองอ่อน, 2555: 81-82) ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นการยกขึ้นมาเป็นข้ออุปมาอุปมัยเปรียบเทียบกับเท่านั้น อย่าได้ถือเป็นข้อวินิจฉัย แต่ควรถือเป็นข้อพิจารณาวิเคราะห์กันต่อไป

สาระสำคัญในจูฬนิภาสูตร

สาระสำคัญของจูฬนิภาสูตรนอกจากจะกล่าวถึงการแบ่งประเภทและจำนวนของจักรวาลอย่างวิจิตรพิสดารแล้ว จูฬนิภาสูตรยังได้แสดงถึงเรื่องอานิสงส์ของการเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าว่ามีอานุภาพมากมาย และยังมีนัยว่าพระพุทธเจ้าทรงยอมรับการมีอยู่ของมนุษย์ในจักรวาลอื่นๆ ด้วยพระปัญญาของพระองค์เอง อีกทั้งยังมีสาระสำคัญในเรื่องการที่พระพุทธเจ้าแสดงอานุภาพของพระพุทธเจ้าในเรื่องพุทธเขต คือ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ปกคลุมโลกธาตุหรือจักรวาลได้ทั้งหมด โดยพุทธเขตที่ปรากฏในเรื่องอรุณวตีสสูตร ได้กล่าวถึงพุทธเขตว่า คือ แผ่นดินกับทั้งเขาสิเนรุ เขาสัตตบริภณทัตทั้ง 7 น้ำมหาสมุทรทั้งมวลและนรก ป่าเขา ชันฟ้า ชันพรหม เทวดา อินทร์ พรหมทั้งหลายในจักรวาลนี้มีด้วยประการใด จักรวาลอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ก็มีเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่อุบัติในจักรวาลอื่น หากอุบัติขึ้นแต่เพียงมงคลจักรวาลนี้ทุกพระองค์ นับตั้งแต่แสนโกฏิจักรวาลรวมมาเป็นอาณาเขตแห่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ (มาลา คำจันทร์, 2548: 158) จากการที่กล่าวมาข้างต้น ความสำคัญของจูฬนิภาสูตร แสดงให้เห็นว่าในจักรวาลนั้นมีความกว้างใหญ่ไพศาลมากเพียงใด โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า ยังมีสัตว์อื่นอาศัยอยู่ในจักรวาลอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

ความสำคัญของพระสูตรนี้ คือ เป็นพระสูตรที่แสดงให้เห็นถึงการแบ่งประเภทจักรวาลและจำนวนของจักรวาล โดยโลกธาตุ หมายถึง จักรวาล สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สหัสสิญฺหนิภาโลกธาตุ (โลกธาตุขนาดเล็ก) มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาล โดยโลกมนุษย์เป็นโลกธาตุขนาดเล็ก มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาล สหัสสิมฺขนิภาโลกธาตุ (โลกธาตุขนาดกลาง) มีจำนวนหนึ่งล้านจักรวาล และสหัสสิมฺหาสหัสสิโลกธาตุ (โลกธาตุขนาดใหญ่) มีจำนวนแสนโกฏิจักรวาลหรือล้านล้านจักรวาล ซึ่งพระพุทธองค์สามารถแปลงพระสุรเสียงได้อย่างไม่มีประมาณ นอกจากนั้นแล้ว พระสูตรดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า จากการที่พระอุทายี

ตั้งคำถามกับพระอานนท์ว่า หากรู้แล้ว สามารถดับทุกข์ได้หรือไม่ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นนัยว่า ไม่ควรมองข้ามเรื่องนี้ เพราะจิตที่เสื่อมใสในสิ่งที่ได้รู้ เมื่อตายไปก็สามารถนำพาให้ขึ้นสวรรค์ได้ แต่พระอานนท์จะนิพพานในชาตินี้ เหล่านี้เป็นการสอนให้เชื่อในอานิสงส์ของการเกิดศรัทธาปสาทะในพระปัญญาหยั่งรู้ของพระพุทธเจ้า เรียกว่า “ตถาคตโพธิสัตถา” หมายถึง เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556: 140) ซึ่งผลจากตถาคตโพธิสัตถา สามารถนำไปสู่สุคติภพโลกสวรรค์ และจากศรัทธาในคำสอนก็ยังสามารถไปสู่ความศรัทธาในการประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญสมาธิและหลุดพ้นจากกิเลสได้ด้วยสติปัญญาของตนเองได้ ดังนั้น เหตุผลสำคัญที่พระอานนท์ทูลถามเรื่องนี้ก็เพราะได้ฟังมาแล้วว่าสาวก อภิภู ของพระสิขีพุทธเจ้า ซึ่งสถิตอยู่ที่ชั้นพรหมโลก มีความสามารถขนาดนี้ แล้วพระพุทธเจ้าจะมีความสามารถขนาดไหน ซึ่งเมื่อได้ฟังคำตอบก็ได้สิ้นข้อสงสัย เนื่องจากพระอานนท์นั้นยังเป็นพระโสดาบันอยู่ยังมีข้อสงสัย ส่วนพระอุทายเป็นพระอรหันต์แล้วจึงไม่มีข้อสงสัยในพุทธานุภาพนี้

อีกประการหนึ่ง คือ อานิสงส์ของการเสื่อมใสในพระพุทธเจ้ามีอานุภาพขนาดที่สามารถนำชีวิตไปสู่อายตณนิพพานได้ โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาสีหนาทสูตร ดังความว่า “...เรารู้ชัดหมู่มนุษย์ ทางที่นำสัตว์ให้ถึงมนุษย์โลก ข้อปฏิบัติที่นำสัตว์ให้ถึงมนุษย์โลก และรู้ชัดข้อปฏิบัติที่สัตว์ปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในหมู่มนุษย์...” (ม.มู. (ไทย) 12/153/152.) เนื่องจากมนุษย์ยังเป็นปุถุชนจึงมักมีข้อสงสัยและตั้งคำถามว่า “เมื่อตายไปจะไป จะได้ไปเกิดเป็นเทวดาหรือไม่ และสวรรค์ที่มีแดนสุขคติภพนั้นอยู่ตรงไหน มีอยู่จริงหรือไม่” ความสงสัยเหล่านี้ ถ้ายิ่งไม่แก้ไม่คลาย ย่อมยังความลังเลสงสัยในพระพุทธเจ้า และหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สุดท้ายย่อมนำไปสู่การไม่ปฏิบัติตนเพื่อความหลุดพ้น และไม่เกิดความเบื่อหน่ายในวัฏสงสาร ซึ่งปัญหาความสงสัยใคร่รู้อย่างนี้ จะไม่เกิดขึ้นเพราะถ้าพระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า สวรรค์และชีวิตหลังความตายนั้นมิได้อยู่จริง มนุษย์ย่อมมีความเกิดแก่เจ็บและตายเป็นวัฏสงสาร การตายในปัจจุบันนี้มิได้สูญหายไป ในขณะที่มนุษย์ยังไม่สิ้นกิเลสและยังก่อกรรมทำเข็ญ ก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดและชดใช้กรรมต่อไป แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ปฏิบัติตนในศีลธรรมตามหลักศาสนา เมื่อตายไปแล้ว ด้วยผลบุญย่อมยังบุคคลให้ไปเกิดสุคติโลกสวรรค์ต่อไป

องค์ความรู้จากการศึกษา



องค์ความรู้สำคัญของจุฬนิกาสูต คือ ความเชื่อในพุทธวิสัยของพระพุทธเจ้า พุทธจักรวาลวิทยาเป็นความลึกลับของปุณฺณ สาระสำคัญประการหนึ่ง คือ พุทธจักรวาลวิทยาเป็นส่วนหนึ่งในการเน้นย้ำกฎแห่งไตรลักษณ์ของการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร ซึ่งผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้า เรียกว่า “ตลาคตโพธิสัตธา” ก็ย่อมยังบุคคลผู้ศรัทธาให้พบกับสุขคติและวิมุตติสุขได้

สรุป

สรุปว่า พุทธจักรวาลวิทยาในจุฬนิกาสูตานั้น พบว่า เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการแบ่งประเภทโลกธาตุหรือจักรวาล เป็น 3 ประเภทตามขนาดปริมาณของจักรวาล คือ โลกธาตุขนาดเล็ก มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาล โลกธาตุขนาดกลาง มีจำนวนหนึ่งล้านจักรวาล และโลกธาตุขนาดใหญ่มีจำนวนแสนโกฏิจักรวาลหรือล้านล้านจักรวาล โดยโลกมนุษย์เป็นโลกธาตุขนาดเล็ก มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาลสาระสำคัญของจุฬนิกาสูตรนอกจากจะกล่าวถึงการแบ่งประเภทตามขนาดปริมาณของจักรวาลแล้ว ยังได้แสดงถึงเรื่องอานิสงส์ของการเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเรียกว่า “ตถาคตโพธิสัทธา” ว่า สามารถส่งผลให้บุคคลที่เคารพศรัทธาและเชื่อมั่นเมื่อตายไปแล้วก็ย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์และส่วยวิมุตติสุขได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ คุประตกุล. (2545). **เปิดโลกวิทยาการ-ไขปริศนาวิทยาศาสตร์ มนุษย์กับจักรวาล**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สารคดี.
- ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. (2544). **วิญญานกับจักรวาล**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วชิรรินทร์การพิมพ์.
- ปรุดม บัญศรีตัน. (2553). **พุทธอภิปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). (2550). **พุทธจักรวาลวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). (2555). **พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสารีบุตรมหาเถระ. (2542). **สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัย ภาค 1**. แปลโดย สิริ เพ็ชรไชย. ฉบับพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542.
- พระสิริมงคลจารย์. (2548). **จกกวาททีปนี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากร.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาลา คำจันทร์. (2548). **มองโลกแบบล้านนาผ่านอรุณวดีสูตร**. เชียงใหม่: ฟิงคเนที.
- มิชิโอะกาคุ. (2552). **จักรวาลคู่ขนาน**. แปลโดย สว่าง พงศ์ศิริพัฒน์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- ระวี ภาวิไล. (2543). **โลกทัศน์ ชีวทัศน์ เปรียบเทียบวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ริกเกอร์. (2549). **ดาวเคราะห์ระหว่างไฟกับน้ำแข็ง ใน สุริยจักรวาล บ้านของเราในอวกาศ**. แปลโดยคุณกรวณชัยวิรุฬห์ ผู้แปล. กรุงเทพมหานคร: เนชั่นแนล จีโอกราฟฟิก.
- สฤณ จังกาจิตต์. (2520). **จักรวาลที่ป็นі กัณฑ์ที่ 1,2,3. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต** แผนกวิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สตีเฟน ฮอว์กิง. (2549). **ประวัติย่อของกาลเวลา**. แปลโดย รอดิมน ปรามาส. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สรกานต์ ศรีทองอ่อน. (2555). **จักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา: มิตติวิทยาศาสตร์สมัยใหม่. ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**.
- สามารถ สุขุประการ. (2556). **ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจักรวาลกับจักรวาลวิทยาสมัยใหม่. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2562). **ศึกษาวิเคราะห์โลกธาตุตามทฤษฎีทางอภิปรัชญา. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต 2562**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Silk Joseph. (2006). **The Infinite Cosmos**. Oxford: Oxford University Press.